

PhD Iryna Turchyk

PhD Roman Chopuk

Drogobych State Pedagogical University of Ivan Franko, Ukraine

ШКІЛЬНИЙ СПОРТ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті розкривається значення та особливості функціонування шкільного спорту в Україні. Для учнів України згідно щорічного календарного плану спортивно-масових заходів Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, проводяться спеціальні змагання між шкільними командами. Вони проводяться на усіх рівнях від районного (міського) до всеукраїнського і є наймасовішими та найважливішими офіційними спортивними змаганнями у яких мають можливість брати участь школярі України. Програма змагань передбачає виступи в обов'язкових та необов'язкових видах, як юнаків так і дівчат. До обов'язкових видів програми відносять: легку атлетику, «старту надій», футбол «шкіряний м'яч». Видами програми за вибором є: баскетбол, волейбол, гандбол, легкоатлетичне багатоборство, настільний теніс та шахи. Наймасовішими за кількістю учнів є змагання з футболу.

Ключові слова:

шкільний спорт, Україна, змагання, програма участь, учні.

Abstract

The given article dwells on significance and peculiarities of school sport functioning in Ukraine. Specially organized competitions among school teams are held in accordance with an yearly calendar plan issued by the Committee for Physical education and Sports under the Ministry of Education and Science of Ukraine. They are held on all levels from local to all-Ukrainian ones and are the most important and mass official sports competitions in which Ukrainian schoolchildren can participate. The competitions programme provides the participation of both girls and boys in compulsory and voluntary events. To the compulsory programme events belong track – and – field athletics, «Starts of Hope», «Leather Ball» football. The optional programme events are basketball, volleyball, handball, track-and-field all rounds, table tennis and chess. Football competitions are the most numerous.

Key words

school sport, Ukraine, competitions, programme, participate, pupil.

Постановка проблеми. Шкільний спорт займає важливе значення у системах освіти країн світу Bailey (2005) [8]; Crum (1999) [9]; Hardman (2000, 2005) [10,11]; Sozanski (2010) [13], Mechikoff and Estes (2002) [12]; Бальсевич (1996) [1]; Лубышева (2010) [4]; Столяров (2008) [5]. У Міжнародній Хартії про фізичне виховання та спорт (1978)[14], прийнятій ООН в першій статті декларується фундаментальне право всіх дітей та молоді брати участь у заняттях з фізичного виховання та спорту, які гарантують їм гармонійний фізичний розвиток і вироблення рухових навичок. Друга стаття положення зобов'язує уряди країн-учасниць сприяти розвитку шкільного фізичного виховання, а також розвитку спорту серед дітей та молоді.

Відомо, що Україна є найбільшою країною Європи, яка є членом ООН та перебуває на шляху входження в Євросоюз.

Фізичне виховання дітей і підлітків в загальноосвітній школі в Україні викликає значну турботу у суспільстві у зв'язку з низькою ефективністю даного процесу у вирішенні завдань формування здорового способу життя підростаючого покоління, збільшення фізичного й спортивного потенціалу школярів, встановлення необхідних життєво важливих умінь й навичок (Дутчак (2009) [2]; Круцевич (2012) [6]; Москаленко, та ін, (2011) [3]; Шиян (2007) [7]; та ін).

Тому **метою** даної статті є вивчення значення та особливостей функціонування шкільного спорту в Україні.

Джерельну базу дослідження охоплюють законодавчі та нормативні акти, урядові постанови та розпорядження з питань освіти, фізичного виховання та спорту навчальних закладів України.

Результати дослідження

Сьогодні одним з факторів кризового стану здоров'я громадян України є обмежена рухова активність. Лише 13% українців мають необхідний фізично обумовлений рівень рухової активності, тоді як у країнах ЄС він становить 40-50%, а в Японії – 70-80% (Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація», 2008) [15]

Проведеними дослідження у рамках Міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді (Health Behavior School aged Children, 2010 (HBSC)) встановлено, що щоденно близько одної години займаються лише 22% учнівської молоді віком 11-17 років (з них 28% - хлопці , 16% дівчата) [16].

Очікуваним результатом, що вказаний у Загальнодержавній соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2013—2017 роки (2013), є залучення до 20 % дітей та молоді віком від 6 до 23 років до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах. У той же час відзначимо, що не слід ототожнювати шкільний спорт в Україні з ДЮСШ, які є позашкільними навчальними закладами спортивного профілю [17].

Масштабних досліджень, які б виявили реальну кількість школярів залучених до систематичних занять саме шкільним спортом в Україні не виявлено.

Таким чином аналіз проведених досліджень свідчить про недостатню кількість дітей України, що залучені до систематичних занять фізичною культурою і шкільним спортом зокрема.

Проте, необхідність занять фізичною культурою, у тому числі спортом підкреслена у багатьох державних документах.

У національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2002), вказано, що метою і завданнями фізичної культури і спорту в Україні є [18]:

- створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості,
- сприяння соціальному, біологічному та психічному благополуччю, поліпшенню стану здоров'я, профілактиці захворювань і фізичній реабілітації;
- залучення до дитячо-юнацького та резервного спорту обдарованих осіб, створення умов для максимальної реалізації їхніх здібностей спорті вищих досягнень, задоволення видовищних запитів населення, формування у громадян почуття гордості за свою країну, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі.

Так, важливість фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у школах також підкреслена у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Серед завдань вказаними у документі є :

- формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації;
- оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводженням усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями;
- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;
- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності) та ін.

З метою реалізації поставлених завдань, у навчальних закладах України державою ініційовано створення мережі спортивних клубів (Загальна Соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2013—2017 роки) [17].

Згідно зі типовим статут фізкультурно-спортивного клубу спортивної спілки учнівської молоді загальноосвітнього та професійно-технічного навчального закладу (2002), головними завданнями діяльності клубу є: [19]

- сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, виховання у неї почуття громадянської свідомості ;
- розвиток фізкультурно-спортивного руху у навчальному закладі та місці проживання молоді;
- формування всебічно розвинутої особистості учня засобами фізичної культури і спорту;
- створення умов для задоволення потреб кожного члена клубу у зміцненні здоров'я, фізичному та духовному розвитку;
- виховання в учнів відповідних мотиваційних та поведінкових характеристик, активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя;
- використання фізичної культури і спорту для професійно-прикладної підготовки учнів;
- організація і проведення масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів, надання послуг у сфері фізичної культури і спорту;
- створення секцій, команд з видів спорту;
- впровадження ефективних форм, методів і засобів фізкультурно-спортивної діяльності та видів спорту з урахуванням регіональних особливостей, традицій, економічних факторів, умов навчання та вільного часу учнів;
- залучення учнів та учителів до систематичних занять фізичними вправами і спортом як організованих, так і самостійно;
- проведення роботи щодо спортивного вдосконалення, підготовки та відрядження збірних команд навчального закладу на змагання;
- зміцнення, розширення і розвиток матеріально-спортивної бази.

Слід відзначити, що у зв'язку зі складним фінансовим становищем у державі кількість клубів є невеликою і основні обов'язки щодо залучення учнів до занять шкільним спортом та проведення змагань серед шкільної молоді покладені особисто на вчителів фізичної культури, кожної конкретної школи.

Проте, для учнів України згідно щорічного календарного плану спортивно-масових заходів Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, проводяться спеціальні змагання між шкільними командами [20]. Вони проводяться на усіх рівнях від районного (міського) до всеукраїнського і є наймасовішими та найважливішими офіційними спортивними змаганнями у яких мають можливість брати участь школярі України. Їх основною метою є : пропаганда фізичної культури серед учнівської молоді, як складової частини загальної людської культури, здорового способу життя; виявлення стану фізичного виховання та позакласної роботи в загальноосвітніх школах; відбір спортсменів до збірних команд; відбір талановитих дітей на навчання до училищ фізичної культури. Програма змагань передбачає виступи в обов'язкових та необов'язкових видах, як юнаків так і дівчат. До обов'язкових видів програми відносять: легку атлетику, «старту надій», футбол «шкіряний м'яч». У видах програми за вибором, колективам дозволяється виступати в необмеженій кількості видів, але не менше ніж у 3-х, незалежно від статі. Видами на вибір є: баскетбол, волейбол, гандбол, легкоатлетичне багатоборство, настільний теніс та шахи.

Легка атлетика проводиться серед учнів 11 класу (вік 16-17 років). У складі команди можуть бути й учні менші за віком. Програма змагань передбачає : (табл.1).

Табл.1. Програма змагань з легкої атлетики

ВИДИ СПОРТУ	
Юнаки	Дівчата
Біг 100 м.	Біг 100 м.
Біг 200 м.	Біг 200 м.
Біг 400 м.	Біг 400 м.
Біг 800 м.	Біг 800 м.
Біг 1500 м.	Біг 1500 м.
Біг 3000 м.	Біг 3000 м.
Спортивна ходьба 5 км.	Спортивна ходьба 3 км.
Стрибки у висоту	Стрибки у висоту
Стрибки у довжину	Стрибки у довжину
Штовхання кулі 5 кг.	Штовхання кулі 3 кг.
Метання м'яча 150 г.	Метання м'яча 150 г.

Кожен учасник має право брати участь лише в одному виді програми. На кожен вид програми можна заявляти не більше 2-х учасників. До заліку командної першості входять результати, що показали учасники команд не більше 2-х на виді у юнаків, 2-х на виді у дівчат.

«*Старту надій*». Змагання проводяться серед учнів 7-х класів (12 років). Склад команди – 20 учнів, (не менше 8 однієї статі). Програма передбачає: (табл.2)

Табл.2. Програма «Стартів надії»

ВИДИ СПОРТУ	
Хлопці	Дівчата
Біг 60 м.	Біг 60 м.
Біг 1000 м.	Біг 800 м.
Стрибки у довжину	Стрибки у довжину
Згинання –розгинання рук в упорі лежачи на підлозі	Піднімання в сід з положення лежачи за 1 хв.
Метання м'яча 150 г.	Метання м'яча 150 г.
Плавання 50 м.	Плавання 50 м.

Клас – переможець в кожному виді програми визначається за сумою 18 кращих результатів. Загальнокомандне місце визначається найменшою сумою місць, набраних класом у видах програми.

Легкоатлетичне багатоборство. Змагання особисто-командні, проводяться серед учнів 9-10 класів (14-15 років). Учасники команди – учні однієї школи. Від кожного району може брати участь 2 команди (окремо юнаки і дівчата). Склад команди 4 спортсмени. Програма передбачає: (табл. 3)

Табл.3. Програма «легкоатлетичного багатоборства»

ВИДИ СПОРТУ	
Хлопці	Дівчата
Біг 60 м.	Біг 60 м.
Біг 1000 м.	Біг 1000 м.
Стрибки у довжину	Стрибки у довжину
Метання м'яча	Метання м'яча

У залік йдуть по 3 кращих результати серед юнаків і дівчат окремо. Місця визначаються за сумою очок.

Настільний теніс. Учасниками є школярі 11 класів (вік 16-17 років та молодші). Склад команди: 3 юнака і 2 дівчини. Змагання проводяться з 5-х партій окремо для дівчат та юнаків.

Учасниками змагань з шахів є учні 11 класів (вік 16-17 років та молодші). У склад команди входить два юнака і одна дівчина. Система проведення змагань визначається колегіально.

Змагання з *гандболу, волейболу, баскетболу* проводяться серед учнів 11 класів України. Проте у складі команди можуть бути й молодші учні. Склад команди з гандболу по 11 юнаків та 11 дівчат. З волейболу та баскетболу по 10 представників різної статі. Ігри з гандболу тривають – 2 періоди по 20 хв., для дівчат і по 25 хв. для юнаків; з волейболу з 5-ти партій, баскетболу 4 по 10 хв. чистого часу.

Звичайно, наймасштабніші змагання серед школярів України проводяться з футболу на призи клубу «Шкіряний м'яч». Згідно положення їх основною метою є підвищення масовості дитячо-юнацького футболу в країні, організація фізкультурно-оздоровчої і виховної роботи в загальноосвітніх школах,

зміцнення здоров'я дітей та підлітків, залучення їх до регулярних занять футболом, виявлення здібних футболістів, популяризації та розвитку футболу.

Змагання юних футболістів на призи клубу «Шкіряний м'яч» проводяться у чотирьох вікових групах (серед учнів віком 11, 12, 13 та 14 років).

До змагань допускаються команди загальноосвітніх шкіл, за які можуть грати як хлопчики, так і дівчата.

На першому етапі в змаганнях на першість школи беруть участь команди паралельних класів однієї загальноосвітньої школи у відповідних вікових групах. Якщо в сільській школі паралельні класи відсутні, тоді проводяться змагання серед команд шести сусідніх шкіл за територіальним принципом.

На другому етапі виступають команди, які сформовані з учнів відповідної вікової групи однієї загальноосвітньої школи, або збірні команди сільських шкіл, сформовані з учнів шести сусідніх шкіл, які не мають паралельних класів.

Починаючи з третього етапу:

- збірні команди, сформовані з учнів відповідної вікової групи однієї загальноосвітньої школи – переможниці змагань другого етапу, за які дозволяється виступати не більше, ніж чотирьом гравцям зі шкіл, які приймали участь у змаганнях другого етапу даного району чи міста (району міста);
- збірні команди, сформовані з учнів шести сусідніх сільських шкіл одного району, де немає паралельних класів, і які перемогли на другому етапі.

До змагань третього і подальшого етапів не допускаються команди і футболісти, які не брали участі у змаганнях перших двох етапів.

За команду дозволяється заявляти 17 футболістів. Починаючи з третього етапу лише ці футболісти можуть виступати за команду.

Склад команди, яка бере участь у змаганнях, починаючи з третього етапу – 14 футболістів (з числа 17 заявлених), представник і тренер. Склад цих 14 футболістів (з числа 17 заявлених) може змінюватися лише з переходом команди до наступного етапу змагань.

За команду даної вікової групи дозволяється заявляти молодших за віком гравців.

Якщо в загальноосвітній школі є шість і більше паралельних класів, їй не дозволяється залучати гравців з інших шкіл для участі в третьому і подальших етапах.

У віковій категорії для 14 річних учнів до змагань не допускаються гравці, які зареєстровані за команди ДЮФЛ України.

На всіх етапах змагань на призи клубу «Шкіряний м'яч» в обов'язковому порядку проводяться змагання з елементів техніки гри у футбол.

Висновок

Незважаючи на значну кількість прийнятих державних документів в Україні, у яких підкреслюється необхідність покращення стану здоров'я учнів через ширше залучення учнів до фізкультурно-оздоровчих заходів, зокрема і до занять шкільним спортом часто все це залишається лише декларацією. Аналіз статистичних даних останніх років підтверджує, що має місце тенденція, яка характеризує стійку динаміку стосовно погіршення рівня здоров'я та фізичної підготовленості підростаючого покоління. Кількість осіб, які є залучені до систематичних занять спортом є низькою. У той же час різноманітність офіційних змагань у яких мають можливість брати участь школярі України є достатньою. Програма змагань передбачає виступи в обов'язкових та необов'язкових видах, як юнаків так і дівчат. До обов'язкових видів програми відносять: легку атлетику, «старту надій», футбол «шкіряний м'яч». Видами програми за вибором є: баскетбол, волейбол, гандбол, легкоатлетичне багатоборство, настільний теніс та шахи. Наймасовішими та найважливішими змаганням є вправління з футболу.

Література

1. Бальсевич В.К. Концепция альтернативных форм организации физического воспитания детей и молодежи // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка, 1996. - №1. - с. 23 – 25
2. Дутчак М.В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика / М.В. Дутчак . – К.: Олімп.л-ра, 2009. – 279.
3. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів: навч.посібник / Москаленко Н.В., Степанова І.В., Власюк О.О., Шиян О.В. – Дніпропетровськ : Інновація, 2011. – 238
4. Лубышева Л. И. - Социология физической культуры и спорта: Учеб. пособие. — 3-е изд. - М.: Академия, 2010. - 269 с.
5. Столяров В.И. Спартианские инновационные формы и методы воспитания и организации досуга детей и молодежи: Пособие для педагогов и организаторов досуга детей и молодежи (серия «Библиотека Спартианского Гуманистического Центра»). Вып. второй). – М.. 2008.
6. Теорія і методика фізичного виховання [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич ; [пер. з рос. Л. К. Кожевникової]. - К. : Олімпійська література, 2012.
7. Шиян, Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: У 2-х частинах [Текст] : підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. - Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2007 - Ч. 2. - 248 с.
8. Bailey R. (2005). Evaluating the relationship between physical education, sport and social inclusion. Educational Review Volume 57, Issue 1: 71-90
9. Crum B.J. Changes in modern societies - consequences for PE and school sport. Editions ASEP/SVSS Verlag, 1999.
10. Hardman, K. (2005). Global Vision of the Situations, Trends and Issues of Sport and Physical Education in Schools. Paper presented at the International Conference on Sport and Physical Education. Bangkok, Thailand, 30 October-2 November.
11. Hardman, K. and Marshall, J.J. (2000). World-wide survey of the state and

status of school physical education, Final Report. Manchester, University of Manchester.

12. Mechikof Robert and Estes Steven (2002) A History and Philosophy of Sport and Physical Education: from Ancient Civilizations to the Modern World (McGraw-Hill Higher Education)
13. Sozanski H., M.Siewierski, J.Adamczyk (2010). Sport w szkole – stan I perspektywy . Wychowanie fizyczne i sport w szkole, Warczawa: 75 – 89
14. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13150&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [dostęp 28.07.14]
15. [www. portal.rada.gov.ua](http://www.portal.rada.gov.ua) [dostęp 28.07.14]
16. <http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/HBSC/Buklets/buklet%2007.pdf> [dostęp 15.06.14]
17. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG21100A.html [dostęp 21.07.14]
18. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [dostęp 08.07.14]
19. [www. tntu.edu.ua/kafedra/sf/doc/KAFE68.doc](http://www.tntu.edu.ua/kafedra/sf/doc/KAFE68.doc) [dostęp 12.08.14]
20. <http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/229> [dostęp 29.07.14]